

УДК 371.134

Наталія Гордуз

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПЕРЕПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із стратегічних напрямів процесу державотворення в Україні на сучасному етапі є реформування системи освіти та закладів підвищення кваліфікації зокрема. Основні завдання щодо перепідготовки педагогічних кадрів для початкової школи визначені Законом України «Про освіту», національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), іншими документами.

Державна політика в цій галузі спрямована на досягнення українською освітою сучасного світового рівня, відродження й подальший розвиток національних науково-освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів навчання, примноження інтелектуального потенціалу суспільства. «Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, – наголошується в національній доктрині освіти України, – мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні» [2].

Метою нашої статті є переконання, що саме технологічний підхід у перепідготовці педагогічних кадрів сприятиме підвищенню фахової компетентності вчителя початкової школи в період переходу на нові стандарти навчання. У О. Савченко ми знаходимо: «У 1970–1980-х роках під впливом ідеї системного підходу до організації навчального процесу та визначення умов його оптимізації поступово відбувся перехід до розуміння навчальної технології як засобу ефективного управління розв'язуванням дидактичних проблем (Ю. Бабанський, В. Монахов, В. Беспалько та ін.). Через навчальні технології теорія дидактики виходить на практику» [7, с. 289].

Термін, а разом з ним і поняття «педагогічна технологія» є похідним від «технологія», що означає виробничі процеси. У словнику іншомовних слів «Технологія (від техно... і ...логія) – сукупність способів переробки матеріалів, виготовлення виробів, надання послуг; процеси, що супроводять ці види робіт» [4, с. 573]. У Великому тлумачному соціологічному словнику дається ширше трактування: «Технологія – (technology) – практичне застосування знань і використання методів у виробничій діяльності. Цей термін відображає такий аспект технології як соціальний продукт, що охоплює «металеві вироби» рук людських у вигляді інструментів і машин, а також знання та ідеї, які включено у різні види виробничої діяльності. ...Іноді технологія у вузькому розумінні

трактується як машини, але більш широке значення має на увазі виробничі системи в цілому і навіть організацію і розподіл праці...» [5, с. 345].

У О. Комар знаходимо: «Наприкінці ХХ століття педагогами і дослідниками в педагогічній галузі почали вживатися терміни «технологія навчання» та «педагогічна технологія». Останнім часом ці поняття одержали широке розповсюдження в теорії навчання» [1, с. 77].

У сучасному педагогічному просторі поняття «навчальна технологія» визначається кількома суттєвими ознаками. Так О. Пехота, А. Кіктенко, А. Любарська та ін. визначають, що процедура технологічного підходу до організації навчання передбачає: «1) чітку постановку вчителем цілей, їх уточнення з орієнтацією на досягнення результатів; 2) підготовку навчальних матеріалів та організацію навчання відповідно до наперед визначених цілей; 3) оцінювання поточних результатів, корекцію навчання, спрямовану на досягнення поставлених цілей; 4) підсумкову оцінку результатів» [3, с. 11].

Технологія навчання орієнтується на гарантоване досягнення цілей та ідею повного засвоєння навчального матеріалу. «Досягнення цілей навчання гарантується розробкою викладачем всього процесу навчання при опануванні тими, хто навчається, певного предмету, а також характером навчального процесу, навчаючих процедур (методів). Отже, для певного змісту (предмету) по кожному його розділу ставляться цілі навчання. Далі, відповідно до цілей навчання, весь навчальний зміст кожного розділу розбивається на фрагменти (певні навчальні елементи), які підлягають засвоєнню. Разом з тим розробляються перевірочні роботи (контрольне письмове опитування, тестування тощо.) для здійснення майбутнього поточного контролю; далі організується навчання, перевірка (поточний контроль), корекція і повторення, застосування теоретичних знань на практиці. Таким чином, відбувається навчання. Цикл навчання має такі складові:

- встановлення цілей навчання;
- попередня оцінка рівня навченості;
- навчання, сукупність навчальних процедур (форм і методів) і коректування відповідно до результатів оберненого зв'язку;
- підсумкова оцінка результатів і постановка нових цілей.

Таким чином, навчальний процес набуває модульного характеру – складається з блоків, які наповнюються відповідно різним змістом. Обернений зв'язок, об'єктивний контроль знань – суттєва ознака педагогічної технології» [1, с. 83].

О. Савченко наголошує на тому, що «Вихідним у розробленні й застосуванні навчальних технологій є правильне визначення та чітке формулювання цілей навчання. Загальні, розпливчасті цілі не сприяють вибору саме тих методичних засобів, які гарантують досягнення певного результату. Тому найперша умова використання навчальної технології –

цілеспрямування – конкретизація навчальної мети... Залежно від мети опрацювання матеріалу визначається й очікуваний результат навчання. Надійним орієнтиром у конкретизації навчального результату є вимоги навчальної програми до навчальних досягнень учнів. Структура цих вимог відповідає елементам предметних компетентностей: знання, розуміння, застосування, виявлення ставлення» [7, с. 290]. Там само читаємо: «Істотною ознакою технології є досить детальний опис кожного кроку на шляху досягнення результату та обов'язковість відтворення способу дії».

Для того, щоб досягти результату у навчанні молодших школярів учителю слід чітко визначити мету уроку і чітко, послідовно вибудувати свої дії для її досягнення. Тому навчальна технологія має опис умов і процедур, яких треба дотримуватись, щоб виконати всі цільові завдання, які забезпечують позитивний кінцевий результат. Тому надзвичайно важливим у технологічній організації навчання є оперативний зворотній зв'язок із досягненнями учнів.

За визначенням О. Комар інтерактивні технології – «це така організація навчального процесу, за якої кожен учень бере участь у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії та спілкуванні всіх його учасників процесі навчального пізнання. Форми такої участі можуть бути різними: або кожен учень має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітуватись, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою та перед усім класом завдання. Інтерактивна технологія навчання як система містить такі головні компоненти:

- чітко сплановані цілі навчання – зрозумілий якісний та кількісний очікуваний результат процесу у вигляді навчальних досягнень учнів, а саме передбачуваного рівня засвоєння навчального змісту;
- спеціально відібраний та структурований зміст навчання;
- інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організоване навчання і стимулюється активна діяльність учнів;
- адекватні цілям, формам і методам засоби навчання;
- розумові і навчальні дії та процедури, за допомогою яких учні можуть досягти запланованих результатів, представлені у вигляді системи пізнавальних завдань;
- організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання.

На відміну від методики, інтерактивні навчальні технології не вибираються для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат» [1, с. 88].

Застосування інтерактивних технологій навчання залежить від певних умов:

- минулого і теперішнього досвіду;

- наявності мотивації навчання;
- атмосфери комфорту і взаємоповаги;
- визначення цілей навчання;
- активного прилучення учасників до процесу навчання;
- врахування здібностей (темперамент, сприймання, нахили до певної галузі науки);
- надання можливості самореалізації і самоконтролю учасникам навчального процесу.

Треба наголосити на тому, що при організації перепідготовки (підвищення кваліфікації) вчителів початкової школи до оволодіння ними інтерактивними технологіями для проведення будь-яких видів занять із застосуванням інтерактивних технологій необхідна підготовка викладача і послідовне звикання до такої роботи слухачів.

Для успішного проведення занять за інтерактивними технологіями необхідно дотримуватись певних правил і структури інтерактивного заняття.

Заняття за інтерактивними технологіями ми організуємо обов'язково в колі, щоб всі учасники навчального процесу (і викладач у тому числі) могли бачити один-одного. Всі учасники заняття позитивні (так краще сприймається і засвоюється інформація). Для цього на початку заняття обов'язково проводиться вправа «Криголам». Тому так важливо у спілкуванні обходитись без частки не, старатись замінити слово з не – на інше. Наприклад: «не перебивати один одного» – «бути толерантними». Учасники повинні намагатись уникати слова «розподіляйтесь», «розділіться» у групи, пари, трійки... Учасники навчального процесу **ОБ'ЄДНУЮТЬСЯ** у пари, трійки, групи тощо. Вже на занятті таким чином закладається здатність учасників до об'єднання, до праці разом, до об'єднаної країни, держави або нації.

Все, що пропонують учасники навчального процесу, має бути прийняте і обговорене. Ми не даємо оцінки у вигляді «правильна відповідь», «неправильна відповідь», «добре», «погано». Викладач на занятті лише допомагає опанувати інформацію аудиторії і прийняти власні рішення, висновки тощо. Обов'язково треба стежити за тим, щоб хтось не залишився поза увагою, або не взяв участі в обговоренні.

Рішення груп, особистостей треба сприймати серйозно для налагодження процесу навчання у взаємодії і розвитку навичок критичного мислення. Можна допускати жарти, говорити компліменти, підбадьорювати, бажано лише не відволікати увагу учасників і з повагою відноситись до всіх виступів.

Під час проведення дискусії намагаємось обійтись без ситуації домінування будь-кого над групою. Для цього доцільно зауважити: «Я б хотіла (хотів), щоб усі мали можливість висловитись», «А тепер послухаємо, що скаже хтось інший (інша)».

У процесі проведення занять доречно уникати закритих запитань, тобто таких, на які можна дати відповіді «так» або «ні». Вживати треба відкриті запитання, які починаються зі слів «як», «чому», «який». Необхідно заохочувати всіх учасників навчального процесу до висловлення своїх думок, ідей тощо. Демонструйте увагу до всіх, дякуючи кожному за запитання і за відповідь. Це стимулює присутніх і надалі ділитись своєю інформацією, яку в інший спосіб вони б вагались висловити, або вважали за недоцільну.

В аудиторії бажано працювати не з дошкою і крейдою, а на великих аркушах паперу (1/2 ватмана) писати різнокольоровими маркерами. Це робиться для того, щоб інформація зберігалась протягом заняття, якщо потрібно – і на наступному занятті. Треба пам'ятати і про те, що писати краще чорним, синім, а підкреслювати – червоним маркером.

За інтерактивними технологіями найкраще працюється з аудиторією у 20–26 осіб, так як групова робота вважається ефективною, якщо буде організована з групою у 5–6 учасників, а також проведення дискусії, дебатів (об'єднання у 2, 3, 4 групи).

Кожна інтерактивна вправа умовно складається з трьох частин: *інструкція, дія, рефлексія*. Викладач обов'язково дає завдання, або ставить проблему, або запитання. Далі іде обдумування, обговорення, запис відповідей, пояснення. Обов'язково викладач повинен дати можливість аудиторії відрефлексувати: «що було важко?», «що було цікавим?», «як вам працювалось над нетиповим запитанням?» тощо. Всі бажаючі мають висловитись.

У процесі перепідготовки ми даємо слухачам різноманітні завдання: від теоретичних до практичних. Особлива увага наголошується на формах проведення, оскільки наші заняття проводяться у формі тренінгу. Інтерактивні технології досить не прості для відтворення, тобто «прочитати, побачити – це не те, що відразу можна зробити самому». Тому заняття зі слухачами по засвоєнню інтерактивних технологій ми проводимо у формі тренінгу.

Тренінг (від англ. *to train*), що означає «навчати, тренувати, дресирувати».

Тренінг – це одночасно:

- цікавий процес пізнання себе та інших;
- спілкування;
- ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь та навичок;
- форма розширення досвіду [6, с. 5].

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку і вирішення проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники у захваті від тренінгових методів, тому що вони роблять процес навчання

цікавим, не обтяжливим.

Тренінг і традиційна форма навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більше орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю сутністю є формою передачі інформації на запитання і пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та розвиток її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо. Звичайно, традиційна форма передачі знань не є сама по собі чимось негативним, проте в світі швидких змін і безперервного старіння знань, традиційна форма навчання має звужені рамки застосування. Оскільки час перебування на курсах перепідготовки обмежений, а обсяг інформації великий, ми перевагу віддаємо саме тренінговій формі навчання. Так само, як і будь-яке навчальне заняття, тренінг також має певну мету:

- інформування та набуття учасниками тренінгу навичок та умінь брати участь в інтерактивно організованій навчальній роботі і в подальшому самому організувати її;
- опанування різними групами інтерактивних технологій;
- зменшення чогось небажаного (прояв поведінки, стилю, неефективного спілкування, особливостей реагування тощо);
- зміна погляду на процес навчання як такий, що може приносити наснагу та задоволення;
- підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя;
- пошук ефективних шляхів вирішення поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій групі різних за віком, характером, темпераментом, емпіричним досвідом та іншими якостями слухачів, котрі у процесі обговорення впливають на вирішення зазначеної проблеми.

Хоча вчені С. Максименко, О. Главник, Г. Бевз говорять про те, що після завершення тренінгу не всі його результати осмислюються учасниками одразу, і повною мірою ефект тренінгу з'ясуватиметься пізніше, коли учасники застосовуватимуть набуті знання та зміни в практиці, повсякденному реальному житті. Наш досвід засвідчує, що саме тренінг є ефективною формою в опануванні вчителями початкової школи інтерактивними технологіями.

При проведенні навчальних занять у всіх їх формах, консультацій і контролю за виконанням самостійної роботи учасників навчального процесу ми користуємось порадами О. Савченко стосовно застосування будь-якої навчальної технології, і інтерактивних технологій зокрема:

- «аналіз навчальної ситуації й визначення її мети в контексті завдань предмета (теми уроку);
- чітке визначення змісту й структури очікуваного результату

- засвоєння навчального матеріалу;
- прогнозування кроків навчальної діяльності учнів для досягнення очікуваної мети;
- передбачення способів зворотнього зв'язку з учнями під час застосування технології та способів корекції досягнень;
- передбачення процедури оцінювання навчальних досягнень учнів;
- рефлексія вчителя щодо визначення ефективності обраної технології» [7, с. 292–293].

Підсумовуючи вищесказане, зробимо висновки про те, що сучасні дослідження проблеми перепідготовки вчителя орієнтовані на посилення фундаментальної дидактичної і методичної освіти, наближення навчального процесу інститутів післядипломної педагогічної освіти до творчої професійної діяльності, на формування особистості педагога з такими якостями, які відповідали б вимогам суспільства та забезпечували вчителям успішність у їхній педагогічній діяльності. Організація підвищення кваліфікації вчителів початкової школи за інтерактивними технологіями сприяє якісному розширенню фахових компетентностей у світлі вимог до сучасного педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Комар Ольга Анатоліївна. – Умань, 2011. – 512 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2001. – № 29.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – С. 11.
4. Технологія // Словник іншомовних слів / уклад. С. П. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – С. 573.
5. Технологія // Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – С. 1245.
6. Технологія тренінгу / упоряд. О. Главник, Г. Бевз ; за заг. ред. С. Максименко. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.